

להדבק בתלמידי חכמים

[נכתב ע"י הרב משה צוריאל, מתוך ספרו "אוצרות התורה" – שיחה 2.
בהבהרה. בהסכמת הרב, מאמר זה נערך ע"י תלמידו, אך טרם הגיחו]

אנו יודעים שאליעזר עבדו של אברהם היה "זקן ויושב בישיבה... מושל בתורת רבו, דולה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים" (יומא כח.) ואעפ"כ היה הוא מזרע חם ונחשב 'ארור' (בראשית ט, כח). לכן, כאשר אברהם אבינו חיפש אשה עבור יצחק בנו, ועלה בדעתו של אליעזר שיציע את בתו עבור יצחק, דָּתְהוּ אברהם בשתי ידים "אתה ארור ובני ברוך, ואין ארור מתדבק בברוך" (מדרש ב"ר נט/ט).

עומק הדברים הוא שישנן תכונות מסוימות **העוברות בירושה**.

אמנם ישנה בחירה חפשית ואפשר לו לאדם להתגבר על תכונותיו ונטיותיו, אבל לכל הפחות הדבר כרוך במלחמה. כאשר האדם נושא אשה, עליו לבדוק בתכונות בני משפחתה ("הנושא אשה, צריך שיבדוק באימה" [ב"ב קז] / "כי רוב בניים דומים לאחיה" [שמות רבה ז/ד]).

חז"ל מוסיפים לגנות את אליעזר "כנען בידו מאזני מרמה, לעשוק אהב" (הושע יב) - כנען זה אליעזר, שהיה יושב ומשקיל אם בתו ראויה ליצחק או לא. לעשוק אהב, לעשוק אהובו של עולם, זה יצחק. אמר 'אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי' (כד, ה) עכ"ל המדרש שם. ומפרש שם ב"יפה תואר" כי אליעזר חטט בפקוקיו, שמא אברהם יענה לו הצעה אחרת מאשר ללכת לארם, כלומר שמא יקח בתו של אליעזר.

והדבר צ"ע כי רש"י הביא דברי חז"ל ש"אלי" כתיב (כלומר 'אולי בלי אות וי') והרי כתוב כך חסר, רק אח"כ כאשר אליעזר סיפר את הדברים למשפחת רבקה (כד, לט). ולכאורה היה צריך להיכתב שינוי כתיב זה בתורה בשעה שדיבר עם אברהם ממש (כד, ה)?

א. וענה על כך **האדמו"ר מקוצק** כי ה'נגיעות' המקננות בלבו של אדם אינן מתגלות לו לאדם אלא לאחר זמן, כעבור שלטון יצר הרע שבשעת מעשה, אז הוא תופש את עצמו. ולכן, אליעזר הכיר במשגה זה רק לאחר זמן.

ב. עוד יש לומר ע"פ ספר "**הכתב והקבלה**" (כו, יב) המבאר שעיקר דרשת חז"ל מוסב על השתמשותו במלה של ספק "**אולי**" (שהוא חיובי, כלומר שהוא רוצה בכך) ולא במלה "**פן**" (שהוא שלילי, שאינו רוצה בכך). והבדיקה בתנ"ך מגלה שכל פעם שכתוב 'אולי' היא לכוונה חיובית, למי שמעמיק להבין היטב. כמו "אולי ימושני אבי" שיעקב העדיף שייתפש ע"י אביו מאשר יצטרך לעסוק ברמאות. וכן דברי איוב "אולי חטאו בני", הכוונה הלוואי שחטאו רק בשוגג ותועיל להם הבאת קרבנותיו. והתורה רמזה הדבר בחסר וי, אבל הראיה היא מן עצם ההשתמשות במלה "אולי".

אבל מצאנו כאן דבר נפלא מאד.

1. בוא אליעזר לארם וניסה בתחבולות מחוכמות כדי למצוא כלה עבור יצחק, הכריז לקראתו לבן - "בוא **ברוך** ה'!" (כד, לא). ואמרו על כך חז"ל "על ידי ששירת אותו צדיק [=אליעזר, את] אברהם באמונה, יצא מכלל ארור לכלל ברוך" (ב"ר ס"ו) וכלשון הזוהר (ג/קנח). שהיה שליח נאמן. הרי ברגע גדול זה נתעלה אליעזר מן הגרוע אל הנעלה ביותר, ועוד נכנס חי לגן עדן (דרך ארץ זוטא, א) והוא עדיין משמש לפני אברהם במערת המכפלה (ב"ב נח). (כלומר, מה שלבן כינה את אליעזר "ברוך ה'" **והתורה כתבה זאת** – ודאי מפני שכך עלה בדעת הקב"ה, ויצא אליעזר מכלל ארור ונכנס בגדר ברוך, אחרת לא היה נכתב תואר זה בתורה).

הא כיצד זכה לכל זה?

אלא מכאן נבין גודל המעלה של המתגבר על יצרו ומבטל את הינגיעות' שבלבבו. ודאי כי אליעזר היה מעוניין להכשל בשליחותו ולא למצוא איזה בת עבור יצחק. אבל בכל זאת הוא כבש את האינטרס הפרטי שלו ועוד התאמץ בתפילה למצוא עצות נכונות: "ה' אלוהי אדוני אברהם אם ישך נא מצליח דרכי" (כד, מב). ועיין ספר 'עקידת יצחק' (שער כב) כמה תחבולות תכנן אליעזר כדי להצליח במשימתו. והרי זו היא עבודה קשה שבמקדש, שהאדם יכבוש נטיות לבו. (עיין ב"חובות הלבבות", יחוד המעשה, פ"ד, "השונא הגדול שיש לך בעולם הוא יצרך... עי"ש שהאריך).

2. אבל ישנה עוד סיבה איך יצא אליעזר מכלל ברוך, וזהו משום ששימש בנאמנות את הצדיק (כלשון חז"ל במדרש י"ט). חז"ל הודיעו לנו "כל העולם לא נברא אלא בשביל זה" (ברכות ו:). - כלומר, כל הפרטים עד אין-סוף שנוצרו בעולם, נתהוו אך ורק למען יהא צדיק אחד שהוא יסודו של עולם. (ועיין רמב"ם, הקדמתו לפירוש המשנה, בסוף ברכות, דפוס וילנא, דף 110, משום מה נבראו כל שאר הנבראים: לצוות לצדיק שלא ישתעמם ולספק צרכיו). ובכן, המשמש אותנו ת"ח, כאילו משמש בסיסו של העולם כולו, ומה רבה זכותו!

מסופר שכאשר שלמה המלך שלח את בניו להביא לפניו את אשמדאי, הוא ראה בדרך עורר אחד תועה והחזירו לדרך הנכונה, ואמר "מכריזים עליו ברקיע כי צדיק גמור הוא, [אותו עיוור], ומי שיעשה לו נחת רוח יזכה לעולם הבא" (גיטין סח:). כלומר אפילו בעבור מעשה של סיוע חד-פעמי!

ובזה נבין פתרון לתמיהתו של ר' ישראל מסלנט. בהפיכת סדום כתוב "ויזכור אלהים את אברהם" (בראשית יט, כט) מביא רש"י מב"ר: "נזכר שהיה יודע ששרה אשתו של אברהם, ושמע שאמר אברהם במצרים על שרה 'אחותי היא' ולא גילה הדבר, שהיה חס עליו. לפיכך הקב"ה חס עליו". וצע"ג והרי לוט עשה מעשי גמ"ח במסירות נפש גדולה, כמפורסם בפרק י"ט בענין המלאכים, וכך היה דרכו תמיד, ולמה לחפש ממה שאירע לפני עשרות שנים? ונלע"ד כי מצוות גמ"ח הוא עשה לפי רמתו הוא, אבל הצלת חייו של אברהם שהוא "צדיק יסוד עולם", בזה לוט שימש את הצדיק והציל בסיסו של עולם ומלואו! ודוקא זכות זו הצילה את חייו.

חז"ל דאגו מאד ("כיון דחזייה דקמצטער" - כתובות קיא:). כיצד עמי-הארצות יוכלו לזכות לתחיית המתים? (היות שחסר מהם אור תורה). חז"ל שמחו כשמצאו את הזכות של "ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום". וכיצד אפשר להדבק בה'? אלא כל המשיא בתו לת"ח, והעושה פרקמטיא לת"ח, והמהנה ת"ח מנכסיו, הרי זה כאילו נדבק בשכינה (כתובות קיא:). ופירש מהר"ל:
(א) שהמשיא זוכה להדבק בגוף (כי בתו כגופו),
(ב) והטורח בפרקמטיא מפעיל את נפש המתנועע,
(ג) והמהנה ת"ח מנכסיו מתקן את ממונו.
אלו הם ג' חלקי האדם ("דרשה על התורה", דף לח). עיין רמב"ם, "ספר המצוות" מ"ע ו'.

והדבר צריך ביאור, כיצד הדבק בת"ח נחשב כאילו דבק בהקב"ה?
חז"ל בטאו דימוי זה בכמה וכמה מקומות.

- א. "כל המארח ת"ח בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו, כאילו מקריב תמידין" (ברכות י:)
- ב. "כל הנהנה מסעודה שת"ח שרוי בתוכה, כאילו נהנה מזיו השכינה" (ברכות סד:)
- ג. "הרוצה לנסך יין על גבי המזבח, ימלא גרונו של ת"ח יין" (יומא עא:)
- ד. "כל המביא דורון לת"ח כאילו מקריב ביכורים" (כתובות קה:).

אין לסבור שחז"ל הגזימו או אמרו דבר שאינו מדויק. אלא פשט הדברים הוא כי ת"ח המוסר נפשו על לימוד תורה ואינו מסיח דעתו לשום דבר אחר כי אם לידיעת דבר ה' – שכינה שוכנת בקרבו ממש. (עיין לשונו של מהר"ל, "נתיבות עולם", תורה, תחילת פ"יא).

ת"ח כזה הוא ש"בני עירו מצוין לעשות לו מלאכתו, שמניח חפצי עצמו ועוסק בחפצי שמים". (עיין שבת קיד. שאפילו אינו דואג לאפות לעצמו לחם והוא מזניח בגלל שקידתו בתורתו).

וכך סיכם רמח"ל:

"כללו של דבר ענין הקדושה הוא שיהיה האדם דבק כל כך באלהיו עד שבשום מעשה אשר יעשה לא יפרד ולא יזוז ממנו ית', עד שיותר יתעלו הדברים הגשמיים אשר ישמשו לאחד מתשמישיו במה שהוא משתמש בהם, ממה שיורד הוא מדבקותו ומעלתו בהשתמשו בדברים גשמיים. ואמנם זה בהיות שכלו ודעתו קבועים תמיד בגדולתו ית' ורוממותו וקדושתו עד שימצא כאילו הוא מתחבר למלאכים העליונים ממש עודהו בעוה"ז" (מסילת ישרים, פ"כ).

הרי לנו מכאן שלא כל מי שנקרא "תלמיד חכם" בדורנו הוא בכלל הנ"ל, אלא דוקא יחידי סגולה ששקדו היטב על "מסילת ישרים" ומקיימים כל הנאמר בו, עד סתרי החכמה הפנימית. ולכן חז"ל אמרו "את ה' אלהיך תירא, לרבות ת"ח" (פסחים כב: וכמ"ש החיד"א בספרו "דבש לפי", מערכת ר' ס"ק ט"ז, כי תורה בגימטריא ותלמידי חכמים וכן גימטריא יתירא).

ומצאנו סוגיא נוראה מאד. "כל ת"ח שאין עומד מפני רבו, נקרא רשע ואינו מאריך ימים ותלמודו משתכח שנאמר 'וטוב לא יהיה לרשע, ולא יאריך ימים, כצל אשר איננו ירא מלפני אלהים'" (קידושין לג:). והנה בפסוק הנ"ל מדובר רק על יחס לאלהים, וחז"ל הביאו כל שלשת העונשים הללו (בגוף = "וטוב לא יהיה" / בנפש = "ולא יאריך ימים", / ובשכל = "תלמודו משתכח") על מי שאיננו ירא מלפני ת"ח, אשר לכאורה איננו מוזכר בפסוק הזה כלל! אלא הא בהא תליא. תלמיד חכם אמתי (כביאורנו ע"פ רמח"ל) הוא משפך לשכינה.

3. ויש עוד דרך נוספת כיצד להבין התעלותו של אליעזר, לצאת מכלל ארור ולהיות ברוך, והיינו "גדולה שימושה של תורה יותר מלימודה" (ברכות ז:).

וכתב על כך ביאור נכון **אדמו"ר ר' צדוק** ("ריסיסי לילה", דף 120): "דהלימוד יש לו גבול עד כמה הוא משיג. אבל השימוש הוא החשק והאהבה שיש למשמש, אין לו גבול. כי הוא אינו משיג עצמות דברי תורה המתגלה לחכמים, רק חומד וכוסף לדברי תורה, היינו לשורש התורה כולה. ולכך מצד השימוש יש ג"כ בכללו כח של שער הני הנעלם".

ומעין זה מצאנו "אגרא דפרקא רהטא, אגרא דכלה דוחקא" (ברכות ו: ועיי"ש רש"י) ולפי מהר"ל ("נתיב עבודה" סוף פ"ה), עצם ההליכה אל התורה, עצם הרצון להדבק בה, הוא גבוה יותר מאשר עצם הלימוד.

ובזה נבין מאמרם של חז"ל: "כל המונע תלמידו מלשמשו מונע ממנו **חסד** ואף פורק ממנו **יראת שמים**" (כתובות צו:). מה הענין בכך?

א. אלא ע"י שמשמש את רבו יזכה לכל מילי דמיטב, כי סמוך לת"ח יש ברכה (ברכות מג:). ולכן המונע תלמידו מלשמשו נמנע מלהיטיב עמו **חסד**. ברור הדבר שהתלמיד מפציר ומבקש לשמשו, ולא שהרב יצוה על תלמידו לשמשו!

ב. ונוסף, השימוש מביא שיקבע בו **יראת ה'**, כיון שהשכינה שורה על רבו. זאת מפני שהרב מוסר לתלמידו דברי אלהים חיים ממה שנמסר לו בשרשרת הדורות מאז הר סיני (כמפורש בספרי, ואתחנן, פסקא "ושנתתם לבניך").

והנה יש כאן דבר פלא. הרמב"ם תמיד מקצר בלשונו ונמנע מלהביא דברי אגדה ב"משנה תורה" שחיבר, אלא אם כן בסוף כל אחד מן י"ד חלקי ספרי. אבל כאן [הלי תלמוד תורה ה/ח] יצא מגדרו להביא באריכות דברי התעוררות ודרשה זו. מכאן החשיבות שהוא ז"ל ייחס לענין זה.

לסיכום:

אם יש לאדם תנאים מוקדמים השוללים ממנו מעלה רוחנית, בכל זאת אם יתאמץ ויתגבר על נטיות לבו השליליות, וכל שכן אם יזכה לשמש ת"ח בנאמנות ועי"ז ידבק בשכינה, יזכה למעלה רמה מאד.

[סיכום 3 אופני יציאת אליעזר מארור לברוך:]

א. שהתגבר על יצרו ואינטרסיו ועשה הכול להצלחת השליחות.

ב. על שהיה כלי שרת לאברהם צדיקו של עולם.

ג. מפני שגדול שימושה יותר מלימודה.]